

فصل: دوم

(هویت)

درس: شانزدهم

نام طراح: محمود یعقوبی

محتوای نوشتاری

کتاب:

جامعه‌شناسی (۱)

سال تحصیلی:

۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان درس: هویت ایرانی (هویت جمعیتی و اقتصادی ایران)

«جمعیت هر جامعه چه رابطه‌ای با هویت آن دارد؟»

- ۱- در معرفی جوامع، به چه نوع ویژگی‌های جمعیتی اشاره می‌شود؟
در معرفی جوامع به ویژگی‌های جمعیتی آنها مانند تعداد جمعیت، جوان‌پیر، روستایی و شهری، بیکار و شاغل بودن جمعیت و... اشاره می‌کنند.
- ۲- چرا در معرفی جوامع، به ویژگی‌های جمعیتی آنها اشاره می‌کنند؟
چون جمعیت هر جامعه بخشی از هویت آن محسوب می‌شود.
- ۳- اولین شرط بقای هر جامعه چیست؟
اولین شرط بقای هر جامعه، جمعیت آن است.
- ۴- چرا اولین شرط بقای هر جامعه، جمعیت آن است؟
چون اگر جمعیت یک جامعه منقرض شود، در آن صورت، آن جامعه نابود می‌شود. در صورت نبود یا کمبود اعضای جامعه، بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بر زمین می‌ماند.
- ۵- منظور از فرهنگ چیست؟
به مجموعه آگاهی‌ها و معانی مشترکی که جامعه بر اساس آن ساخته می‌شود، فرهنگ می‌گویند.
- ۶- هویت هر جامعه بر اساس چه چیزی شکل می‌گیرد؟
هویت هر جامعه بر اساس فرهنگ (عقاید و ارزش‌ها کلان) آن شکل می‌گیرد.
- ۷- چرا از هویت جهان اجتماعی به «هویت فرهنگی» تعبیر می‌شود؟
چون هویت هر جامعه بر اساس فرهنگ (عقاید و ارزش‌ها کلان) آن شکل می‌گیرد. به همین دلیل از آن به «هویت فرهنگی» تعبیر می‌شود.
- ۸- گسترش یک جامعه از طریق گسترش آن صورت می‌گیرد.
فرهنگ و معانی
- ۹- راه گسترش هر فرهنگ چیست؟

راه گسترش هر فرهنگ، **شناختن (اندیشیدن)**، پذیرفتن و عمل کردن به آن است.

۱۰- نقش افراد و اعضای جامعه در گسترش فرهنگ چگونه است؟

شناختن و عمل کردن صرفاً از عهده افراد و اعضای جامعه برمی آید. اعضای جامعه، حامل و عامل فرهنگ و معانی آن هستند. هر چه حاملان و عاملان یک فرهنگ و معانی آن بیشتر باشند، آن فرهنگ بسط بیشتری می یابد.

۱۱- در چه صورت یک فرهنگ بسط بیشتری می یابد؟

اعضای جامعه، حامل و عامل فرهنگ و معانی آن هستند. **هر چه حاملان و عاملان یک فرهنگ و معانی آن بیشتر باشند**، آن فرهنگ بسط بیشتری می یابد.

۱۲- روند بسط فرهنگ، از طریق گسترش معانی و ارزش ها، در نهاد خانواده را توضیح دهید؟

بازدواج و تشکیل خانواده، مودت و رحمت میان زن و مرد ایجاد می شود. با تولد اولین فرزند، مودت و رحمت میان اعضای خانواده بیشتر می شود و مودتی که میان زن و شوهر وجود دارد، به رابطه فرزند و والدین نیز تسری می یابد و با تولد فرزندان بعدی و بزرگ تر شدن خانواده، این معانی و ارزش ها گسترده تر می شود. با گسترش خانواده ها و ایجاد نسبت هایی چون پدر بزرگ، مادر بزرگ، خاله، دایی، عمه، پسرعمو و... نظام خویشاوندی شکل می گیرد که باز هم زمینه گسترش بیشتر مودت و رحمت را فراهم می سازد.

۱۳- چرا تأمین جمعیت مناسب برای جهان های اجتماعی، مسئله ای هویتی است؟

افزایش جمعیت یک جهان اجتماعی، به منزله گسترش فرهنگ و معانی آن است و کاهش جمعیت یک جهان اجتماعی نیز به منزله محدود شدن گستره آن است که می تواند زمینه ساز بسط و تسلط جهان های اجتماعی دیگر باشد. از این رو تأمین جمعیت مناسب برای جهان های اجتماعی، مسئله ای هویتی است.

۱۴- هدف اسلام..... آن است.

تاسیس جهان اجتماعی توحیدی و گسترش آن

۱۵- لازمه تحقق هدف اسلام (تاسیس جهان اجتماعی توحیدی و گسترش آن) چیست؟

لازمه تحقق این هدف، داشتن جمعیت مناسب است.

۱۶- شرایط تحقق جهان اجتماعی توحیدی و گسترش آن چیست؟

(الف) فرهنگ و معانی که با افزایش جمعیت بسط می یابد، فرهنگ حق باشد نه فرهنگ باطل.

(ب) همچنین، افراد و اعضای آن فرهنگ حاملان و عاملان معانی حق باشند، در این صورت افزایش جمعیت ضروری است. از این رو پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، روز محشر به کثرت پیروان خود مباحث می کند.

«سیاست های جمعیتی»

۱۷- یکی از کارکردهای مهم نهاد خانواده چیست؟

فرزندآوری نیاز فطری انسان ها و تأمین جمعیت از کارکردهای مهم نهاد خانواده است.

۱۸- چرا امروزه جوامع غربی با مسئله کاهش جمعیت و عوارضی چون پیری و سالمندی جمعیت مواجه اند؟

امروزه جوامع غربی به دلایلی مانند بالارفتن سن ازدواج، افزایش بی ثباتی، فروپاشی خانواده ها و طلاق، رفاه زدگی، عافیت طلبی و مصرف گرایی و به دنبال آن، هزینه پنداشتن فرزندان و... با مسئله کاهش جمعیت و عوارضی چون پیری و سالمندی جمعیت مواجه اند.

۱۹- منظور از سیاست های جمعیتی چیست؟

در مواقعی که جهان اجتماعی با کاهش یا رشد جمعیت مواجه می شود، نهاد سیاست که مسئولیت هماهنگی نهادها را برعهده دارد، برای حل مشکل جمعیت چاره اندیشی می کند و با همراهی و همکاری مردم تدابیر و راه حلی را به اجرا در می آورد که «**سیاست های جمعیتی**» نامیده می شود. سیاست های جمعیتی می تواند در راستای رشد یا کاهش جمعیت باشد.

۲۰- کشور ما چه زمان هایی سیاست کاهش جمعیت را اجرا کرد؟

ایران ما، در دو برهه زمانی، سیاست های کاهش جمعیت را اجرا کرد؛ یک بار پیش از انقلاب اسلامی که از سال ۱۳۴۵ تا زمان پیروزی انقلاب به طول انجامید و طی آن میزان رشد سالانه جمعیت از حدود ۳/۱ به ۲/۷ درصد در سال کاهش یافت و دیگر بار، بنابه ضرورت از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰ سیاست کاهش جمعیت اتخاذ و اجرا شد که در نتیجه آن میزان رشد سالانه جمعیت از ۳/۹ به ۱/۳ درصد کاهش یافت.

۲۱- چه عاملی در سال های اخیر، زمینه تغییر سیاست های جمعیتی را فراهم کرد؟

کاهش بیش از حد و کم سابقه رشد سالانه جمعیت.

۲۲- از سال تجدید نظر در سیاست های کاهش جمعیت شروع شد و سرانجام در سال اصول کلی سیاست های جمعیتی کشور تصویب گردید.

۱۳۹۰ - ۱۳۹۳

«منظور از هویت اقتصادی جامعه چیست؟»

۲۳- منظور از کنش اقتصادی چیست؟

به آن دسته از فعالیت های روزمره که برای تهیه و تولید وسایل ضروری زندگی و رفع نیازهای مادی و معیشتی خود و دیگران انجام می دهیم، کنش اقتصادی می گویند.

۲۴- چرا کنش های اقتصادی ما، بخشی از کنش های اجتماعی هستند؟

زیرا در رابطه با دیگران صورت می گیرند.

۲۵- نهاد اقتصادی چگونه شکل می گیرد؟

مجموعه کنش ها، روابط و قواعدی که حول تولید و مصرف کالا و خدمات و توزیع درآمد و ثروت صورت می گیرد، نهاد اقتصادی را شکل می دهد.

۲۶- چرا افراد در معرفی خود بعضی از ویژگی ها مثل، مصرف کننده یا مالیات دهنده را به زبان نمی آورند؟

افراد خود را کارآفرین، تولیدکننده، کارگر، کارمند، تاجر و... معرفی می کنند. همه ما مصرف کننده یا مالیات دهنده نیز هستیم ولی به دلیل اینکه ما را از دیگران متمایز نمی کند آن را به زبان نمی آوریم.

۲۷- چرا افراد برخی از ویژگی ها مانند کم فروش، محتکر، دلال و... را مخفی می کنند؟

برخی از افراد، کم فروش، محتکر، دلال و... هستند؛ ولی به دلیل ضدارزش بودن این کار خود را مخفی می کنند.

۲۸- چند مورد از ویژگی های اقتصادی جوامع را نام ببرید.

اقتصادهای دانش بنیان؛ تک محصولی (مانند اقتصاد نفتی)؛ مقاوم / شکننده؛ دستوری / غیر دستوری؛ سرمایه

داری / سوسیالیستی / اسلامی؛ و...

۲۹- چند مورد از دستاوردها و توانمندی‌ها، و چند مورد از معضلات اقتصاد کنونی کشور را نام ببرید؟

دستاوردهایی مانند گسترش بهره‌مندی مردم از آب، برق، گاز، ارتباطات و ایجاد زیرساخت‌های مختلف مثل سدها و نیروگاه‌ها، توسعه ظرفیت تولیدی کشور در انواع محصولات، ارتقای شاخص‌های بهداشت و درمان، موفقیت‌های علم و فناوری، سازندگی‌های ناشی از جنگ، جبران برخی عقب‌ماندگی‌های تاریخی، مقابله با تحریم‌ها و... را در پی داشته است. و از سوی دیگر با معضلاتی چون تورم، بیکاری، وابستگی به نفت، توزیع نابرابر امکانات، تجمل‌گرایی و غلبه فرهنگ مصرف‌گرایی دست به گریبان

مجتمع تولیدی مینا

۳۰- از جمله عوامل شکل‌گیری اقتصاد کشور در طول تاریخ معاصر، بوده است.

کشف نفت و سرمایه‌های حاصل از فروش نفت به خارجیان

۳۱- اقتصاد متکی به نفت چه پیامدهای منفی به دنبال خواهد داشت؟

الف) اگر به درستی از آن استفاده نشود، می‌تواند اقتصادی وابسته ایجاد کند که رشد و افول آن، به قیمت و درآمد نفت وابسته است.

ب) چنین اقتصادی از آن جهت که درآمدی هنگفت و بدون زحمت ایجاد می‌کند، باعث شکل‌گیری تولید ملی ضعیف و شکننده‌ای می‌شود که مستقیم و غیر مستقیم وابسته به نفت است.

ج) دولت بزرگی به وجود می‌آید که می‌کوشد رفاه اقتصادی را به مدد نفت و نه رواج کسب و کار، افزایش دهد و حتی هزینه‌های آموزش و بهداشت را به کمک درآمدهای نفتی تامین کند.

د) این وضعیت می‌تواند در کوتاه مدت احساس رفاه بیشتری را آن هم با نوسانات زیاد برای مردم به ارمغان آورد؛ اما پایدار نیست.

و) وضعیت شکننده‌ای را به وجود می‌آورد که می‌تواند مورد سوءاستفاده طمع ورزان بین‌المللی قرار گیرد و آن به عنوان ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه استفاده کنند.

۳۲- چرا رفاه حاصل از اقتصاد تک محصولی پایدار نیست؟

این وضعیت (تک محصولی) می‌تواند در کوتاه مدت احساس رفاه بیشتری را آن هم با نوسانات زیاد برای مردم به ارمغان آورد؛ اما پایدار نیست. زیرا وضعیت شکننده‌ای را به وجود می‌آورد که می‌تواند مورد سوءاستفاده طمع ورزان بین‌المللی قرار گیرد و آن به عنوان ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه استفاده کنند.

۳۳- انواع تحریم‌های اقتصادی نفتی و مالی توسط قدرت‌های جهانی، علیه کشور ما با چه رویکردی اتخاذ شده است؟ اقتصاد متکی به نفت وضعیت شکننده‌ای را به وجود می‌آورد که می‌تواند مورد سوءاستفاده طمع ورزان بین‌المللی قرار گیرد و آن به عنوان ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه استفاده کنند. انواع تحریم‌های نفتی و مالی با همین رویکرد علیه کشور ما اتخاذ شده است تا اولاً درآمد نفتی کشور را محدود کنند؛ ثانیاً از انتقال آن به کشور ممانعت ورزند.

۳۴- هجوم اقتصادی به ایران در زمان قاجار و دوره پهلوی چگونه بود؟

در زمان قاجار با تلاش برای **اخذ امتیازات مختلف مانند امتیاز روی ترورژی و...** و در دوره پهلوی از طریق **تاراج نفت، فروش جنگ**

افزار و کالاهای مصرفی و صنایع مونتاژ و تخریب بنیان‌های تولید ملی به ویژه روح خودباوری ملت، انجام شد.

۳۵- چرا در برابر تهاجم اقتصادی استعمارگران غربی به ملت‌های مختلف، واکنش‌های توسط ملت صورت می‌گرفت؟ یک نمونه مثال بزنید.

چون اقتصاد، روزنه ورود استعمار و نابودی هویت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع به شمار می‌رود. «کمپانی هند شرقی انگلیس که با ماهیت اقتصادی و تجاری فعالیت می‌کرد، عملاً بازاری برای هویت زبانی و غارت و چپاول دارایی‌های عظیم مردم هند بود و مقاومت مردم هند به رهبری گاندی، نمونه‌ای از واکنش‌ها به چنین اقداماتی بود.»

۳۶- جهان غرب هویت خود را بر اساس چه چیزی شکل می‌دهد؟

جهان غرب، هویت خود را بر اساس **اقتصاد** شکل می‌دهد.

۳۷- عامل اصلی هویت یابی افراد و جوامع غربی چیست؟ توضیح دهید.

سرمایه داری عامل اصلی هویت یابی افراد و جوامع غربی است. هویت انسان‌ها و جوامع بیش از هر چیز به دارایی و توان اقتصادی آنها وابسته است. همچنین آنها هیچ مانعی را بر سر راه اقتصاد خود بر نمی‌تابند و شیوه‌های اقتصادی غیرسرمایه دارانه را در سراسر جهان نابود می‌کند.

۳۸- چرا برخی از کشورهای سلطه‌گر غربی، جنگ اقتصادی تمام‌عیاری را علیه کشور ماباه راه انداخته‌اند؟

برخی از کشورهای سلطه‌گر غربی که از سوی اقتصاد را اساس همه چیز می‌پندارند و از سوی دیگر، تمامی شیوه‌های اقتصادی غیرسرمایه داری را نابود شده می‌بینند، پاشنه آشیل ایران اسلامی را اقتصاد می‌دانند؛ از این رو جنگ اقتصادی تمام‌عیاری را علیه کشور ما به راه انداخته‌اند.

۳۹- در موقعیتی که کشورهای سلطه‌گر غربی جنگ تمام‌عیار اقتصادی علیه کشور ماباه راه انداخته‌اند، راه نجات اقتصاد ایران و احیای هویت آن چیست؟

ایران اسلامی، آرمان‌سازی هویت اقتصادی خود را با اجرای **قانون اساسی** و سیاست‌های **اقتصاد مقاومتی** تعقیب می‌کند.

۴۰- منظور از اقتصاد مقاومتی چیست؟

اقتصاد مقاومتی الگویی از اقتصاد **پیشرفته، مستقل و مستحکم** است که با باور به تعالیم حیات بخش اسلام و اتکاب به ظرفیت‌های مولد مردمی و دولتی، روحیه جهادی، خلاقیت، نوآوری، امید، همبستگی و با حضور فعال و مؤثر در تعاملات جهانی، برای مردم ایران امنیت، رفاه و پیشرفت توأم با عدالت؛ و برای جهان اسلام و بشریت الگویی ایرانی - اسلامی از رشد و شکوفایی را به ارمغان می‌آورد.

www.my-dars.ir

صفحه ۱۳۰

پیشنهاد دهید

متن «سیاست‌های کلی جمعیت» در جمهوری اسلامی ایران را در کلاس مطالعه کنید سپس یک بند از آن را به دلخواه انتخاب کنید و بگویید اگر شما به جای مدیران و مسئولان کشور بودید، برای تحقق آن چه می‌کردید؟

رفع موانع ازدواج - تشویق خانواده‌ها به افزایش جمعیت و فرزندآوری - استفاده از جوانی و بالندگی جمعیت برای رشد کشور - اختصاص تسهیلات ویژه برای مادران باردار و...

***بازخوانی سیاست‌های جمعیتی جمهوری اسلامی ایران مؤید این مهم است که این سیاست‌ها سه دوره متفاوت را پشت سر گذاشته‌اند. از اوایل انقلاب تا سال‌های میانی دهه ۶۰ آنچه اعمال شده است، سیاست‌های جمعیتی بوده که نمود و برجستگی آن بیشتر در بعد کمی و افزایش جمعیت بوده است. از سال‌های دهه شصت تا اوایل دهه ۹۰ آنچه اعمال و اعلان شده سیاست‌های جمعیتی کنترلی بوده است. از اوایل دهه ۹۰ به بعد گفتمانی در زمینه لزوم بازنگری در سیاست‌های جمعیتی سابق در بعد کمی و لزوم فاصله‌گیری از سیاست‌های کنترلی شکل گرفت. مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۱ بر لزوم بازنگری در سیاست‌های جمعیتی تأکید می‌کنند؛ با این بیان که:

ما باید در سیاست کنترلی نسل تجدید نظر کنیم. سیاست تحدید نسل در یک برهه‌ای از زمان درست بود، یک اهدافی هم برایش معین کردند. آنطوری که افراد متخصص و عالم و کارشناسان علمی این قسمت تحقیق و بررسی کردند و گزارش دادند، ما در سال ۷۱ به همان مقاصدی که از تحدید نسل وجود داشت، رسیدیم. از سال ۷۱ به این طرف، باید سیاست را تغییر می‌دادیم، خطا کردیم، تغییر ندادیم. امروز باید این خطا را جبران کنیم. کشور باید نگذارد که غلبه نسل جوان و نمای زیبای جوانی در کشور از بین برود و از بین خواهد رفت، اگر به همین ترتیب پیش برویم، آنطوری که کارشناسان هابرسی علمی و دقیق کردند. این‌ها خطابیات نیست، این‌ها کارهای علمی و دقیق کارشناسی شده است. اگر چنانچه با همین وضع پیش برویم، تا چند سال دیگر نسل جوان ما کم خواهد شد - که امروز قاعده جمعیتی ما جوان است - و به تدریج دچار پیری خواهیم شد. بعد از گذشت چند سال، جمعیت کشور هم کاهش پیدا خواهد کرد؛ چون پیری جمعیت با کاهش زاد و ولدهمراه است. یک زمانی را مشخص کردند و به من نشان دادند که در آن زمان، ما از جمعیت فعلی مان کمتر جمعیت خواهیم داشت (خامنه‌ای، رمضان سال ۱۳۹۱)

پیشنهاد دهید صفحه ۱۳۴

متن «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» در جمهوری اسلامی ایران رادر کلاس مطالعه کنید و با توجه به آن، به سوالات زیر پاسخ دهید.

سازوکارهای مقاوم سازی اقتصاد ایران در برابر موانع داخلی و خارجی پیشرفت کدام اند؟

افزایش مشارکت افراد- رشد بهره‌وری در اقتصاد- افزایش تولید داخلی جامعه- کاهش هزینه‌های اضافی- مدیریت مصرف- اصلاح نظام مالی کشور- حمایت از صادرات کالا

شما دانش آموزان برای تحقق اقتصاد مقاومتی چه مسئولیتی برعهده دارید؟

- در بندهای ۱۲ تا ۲۱ این سیاست‌ها، چنین آمده است:

۱۲- افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشور از طریق:

- توسعه ی پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان بویژه همسایگان.
- استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف‌های اقتصادی.

- استفاده از ظرفیت‌های سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای.
- ۱۳- مقابله با ضربه پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق:
 - انتخاب مشتریان راهبردی.
 - ایجاد تنوع در روش‌های فروش.
 - مشارکت دادن بخش خصوصی در فروش.
 - افزایش صادرات گاز.
 - افزایش صادرات برق.
 - افزایش صادرات پتروشیمی.
 - افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی.
- ۱۴-افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز کشور به منظور اثرگذاری در بازار جهانی نفت و گاز و تأکید بر حفظ و توسعه ظرفیت‌های تولید نفت و گاز، بویژه در میادین مشترک.
- ۱۵-افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (براساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع.
- ۱۶-صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه‌ی دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زاید.
- ۱۷- اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی.
- ۱۸-افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت.
- ۱۹-شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ...
- ۲۰-تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و اشتغال مولد و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه.
- ۲۱-تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان‌سازی آن بویژه در محیط‌های علمی، آموزشی و رسانه‌ای و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی.

www.my-dars.ir

« به پایان آمد دفتر حکایت همچنان باقیست. »